

23. Észak-Magyarország és az Alföld néprajzi emlékei

A Felföld (Felvidék)

A néprajz és a történelem egybefonódása tapasztalható, ha a mai Szlovákia és Észak-Magyarország tájait járjuk. Ez a történelmi országrész a **Felvidék**. Az Alföldtől északra elterülő **Felföld** a Felvidék néprajzi elnevezése. Az Alföldet és a Felföldet az **Északi-középhegység** választja el egymástól. A Felföld tájegységének különösen gazdag a néprajza. Közülük is kiemelkedik a Cserhát, a Mátra és a Bükk hegységet érintő palóc és matyó vidék.

A Felföld
(Felvidék) térképe

A hollókői asszonyok homlokát gyöngyös főköttő fedi

* A **palócok** a Felföld, illetve az Északi-középhegység legnagyobb lélekszámú etnikai csoportját* képezik. Eredetük-ről több feltevés is van. Egyesek a magyar honfoglalókkal érkező **kabar*** népcsoport leszármazottainak tartják őket. Mások a nyolcszáz éve hazánkba érkező **kun** néphez sorolják a palócokat. A palóc név a lengyel polovec* ('kun') szóból ered, ezért az utóbbi elmélet hihetőbb.

1. Miért fogadhatjuk el a Felvidék mellett a Felföld elnevezést is? Indokold meg a választ!

A Horvátországhoz tartozó **Szlavónia** tájegység **nem tévesztendő össze** a ma önálló országot alkotó **Szlovéniával**. Ha Göcsej vagy az Őrség felől nyugatra haladva átlépjük a határt, a szlovéniai **Lendva vidékére** érkezünk. A valaha Magyarországhoz tartozó tájegység két jelentősebb városa **Lendva** és **Muraszombat**. A magyarok lakta vidéket a Mura és a Lendva folyó határolja. A tájegység **Vendvidék** néven is ismert. Az itt élő emberek mezőgazdasággal, Lendva környékén szőlőműveléssel foglalkoztak. A vendek a szlovén néphez tartozónak vallják magukat.

Az **Őrség** természeti és néprajzi értékekben gazdag tájegysége Szlovéniában folytatódik. A vend lakosság ősei **tótok**, azaz szlávok voltak. A Vendvidéket kitűnő levegője, barátságos lakossága, a dimbes-dombos táj, valamint a **Hármashatárkő** jellemzi, ahol az osztrák–magyar–szlovén határ találkozik.

A lendvai római katolikus templom mellett Szent István király szobra hirdeti, hogy a város magyarsága ápolja és őrzi ősei kultúráját

13. Mi a különbség Szlavónia és Szlovénia között? Keresd meg a térképen a két földrajzi tájat!
14. Sorold fel Szlovénia magyarok lakta térségének nagyobb városait, folyóit!
15. Kik lakják a Vendvidéket? Melyik érdekes turistacélpont található itt?
16. Mely magyarországi tájegységek folytatódnak Szlovéniában?

A Várvidék

A ma Ausztriához tartozó **Várvidék** német neve Burgenland. A tájegység neve, Várvidék, arra utal, hogy az országot a nyugat felől érő **támadások ellen védte** a várak

Az Esterházy-kastély Kismartonban, a Várvidék központi településén fekszik

Fraknó vára, mely 1622-től az Esterházy család birtokában volt

A 15. századi Máriafalva templomát mai formájára az Országgház tervezője, Steindl Imre építtette át

kezik. **Doborján** faluban született **Liszt Ferenc**, **Máriacell** pedig a Kárpát-medence egyik központi búcsújáró helye. **Máriafalva** templomát a Parlamentet tervező **Steindl Imre** tervei alapján építették fel.

A magyar–szlovén–osztrák hármashatár az Őrség és a Vendvidék összekötő eleme. A tájegységet az 1920-ban bekövetkezett határmódosítás három részre osztotta.

A magyar–szlovén–osztrák határ találkozásánál áll a Hármashatárkö emlékműve

láncolata. Erre utal **Németújvár**, **Felső-őr**, **Borostyánkő**, **Léka**, **Fraknóvár** és **Féltorony** neve.

A többi elszakított országrészhez hasonlóan az akkori „senki földjét” is **honfoglaló ősaink szállták meg**. Államépítő Szent István királyunk a **mosoni**, **soproni**, **vasi**, **zalai** vármegyéket is megalapítva a Magyar Királyság szerves részévé tette a nyugati végeket. 1920-ban a magyar lakosság és a magyar nyelvű települések mellett Ausztriához került a Fertő tó nagy része is.

A **Fertő tó** mellett élő emberek **halászattal** és **nádvágással** foglalkoztak. **Ruszt** városa és környéke pedig a **szőlőtermesztők** és **borászok** hazája.

A Várvidék rendkívül gazdag építészeti, vallási, művészeti örökséggel rendelkezik. A Várvidék rendkívül gazdag építészeti, vallási, művészeti örökséggel rendelkezik. A Várvidék rendkívül gazdag építészeti, vallási, művészeti örökséggel rendelkezik.

17. Keresd meg a történelmi térképen a Várvidéket!
18. A kismartoni kastélyról melyik magyarországi kastély jut eszedbe? Miért?
19. Ki az a híres zeneszerző, aki Kismartonban van eltemetve? Keresd meg az interneten!
20. Mely népi művészeti ágak jellemzik a várvidéki tájegységet?

Jegyezd meg!

Zoboralja, Mátyusföld, ruszinok, huculok, bács, vendek, Várvidék, hármashatár, határon túli magyarok.

26. Erdély nagy tájegységei és néprajzi értékei

Partium

Partium (parcium, magyarul a Részek) ma Romániához tartozik. Tudni kell azonban azt, hogy Partium történelmileg nem része Erdélynek. Bár nagyvárosai (**Temesvár, Arad, Várad, Szatmárnémeti, Nagybánya**) régen az Erdélyi Fejedelemséghez tartoztak, de a történelmi és földrajzi értelemben vett Erdély a **Királyhágón** túl kezdődött. Egy-egy képpel felidézünk a Partium jeles helyei közül néhányat.

A hagyomány szerint Temesváron ezen a helyen állt Dózsa György tüzes vastrónja, amelyen kivégezték

Az aradi vértanúk emlékműve a Tűzoltó téren

A nagyváradai püspöki székesegyház, előtte az alapító Szent László szobra

1. Miről nevezetes Temesvár, Nagyvárad és Arad?
2. Kutass a könyvtárban, hogy kik és milyen események tették nevezetessé Nagyszalontát és Szatmárnémetit!
3. Milyen művésztelep tette híressé Nagybányát?
4. Kinek a személye fűződik Zilah városához? Kutass a könyvtárban!

Erdély

Erdőelve, a szinte áthatolhatatlan erdőségek országa a honfoglalás óta Magyarország része volt. Földrajzi helyzetének, önállóságra törekvő népeinek köszönhetően „**állam az államban**” volt ez az országnyi terület. Erdély a 16. század közepétől, közel másfél évszázadon át

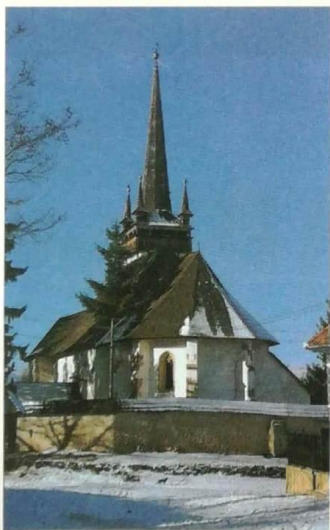

A Rákóczi-szabadságharc végét jelentő szatmári békét a ma is álló Vécsey-házban kötötték meg. A békekötés háza Szatmárnémetiben

Erdély címere

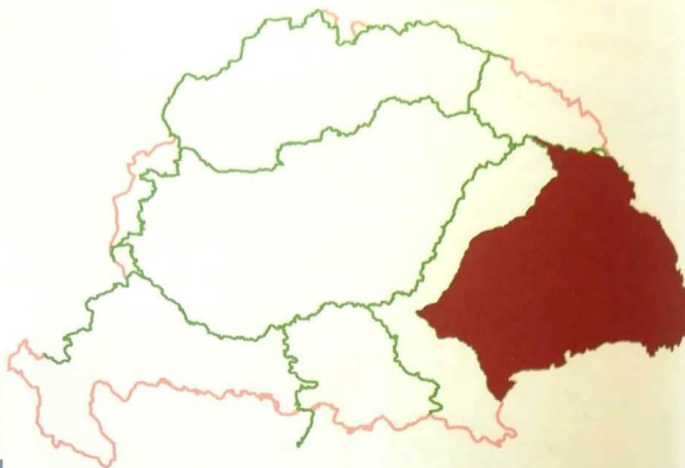
A történelmi Magyarország elcsatolt részei közül Erdély és a Partium területe a legnagyobb

Magyargyerőmonostor református temploma a Felszeg vidékén

Konfirmáló lányok az inaktelki templomban

önálló fejedelemség volt. Abban az időben, amikor hazánk egyik részét a Habsburgok, másik részét a törökök szállták meg, 1541–1691 között **Erdély volt a magyar folyamatosság, a magyar nyelv és kultúra őrzője.** Történelmünk során Erdély legnagyobb tragédiáját az 1920-as békeszerződés hozta, amikor egész területét **Romániához csatolták.** A Kárpát-medencének ez a része nagyobb, mint a mai Magyarország egész területe.

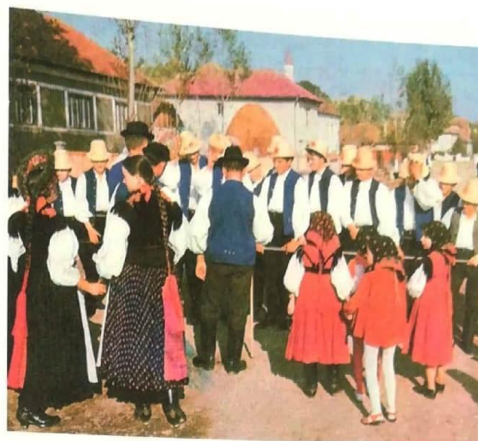
Erdély felmérhetetlen történelmi, néprajzi, építészeti kincstárából csak egy-egy értéket tudunk bemutatni. Kalotaszeg, a honfoglaló Kalatka nemzetségtől kapta a nevét. **Kalotaszeg** vidékét a csúcsos tornyú templomok, a fazsindelyes házak, a gyönyörű népviselet, a várak,

na-
ökök
fo-
tél-
as
iá-
ob,

az erődtemplomok, a csak erre a vidékre jellemző zene, tánc, s a kimeríthetetlenül gazdag hagyományok határozzák meg.

A **Mezőség** a **Szamos**, a **Maros** és a **Küküllő** folyók vidékén terül el. A sík, lankás terület gazdag kőszó- és gipszlelőhelyeiről ismert. Nevezetes faluja **Szék** (a név a *szi-kes, sós* szóból ered), amely nevével ellentétben nem székely település. Hatezer lakosa máig megőrizte magyarságát a vidékre betelepülő románok között. A mezősegi **tánc** és **zene** nagy hatással volt a gyűjtők és a kutatók tevékenységére. A széki zenével **Kodály Zoltán** is foglalkozott. A tájegység néprajzi értékeit **Kallós Zoltán** gyűjtötte össze.

A széki férfiak elmaradhatatlan viselete a szalmakalap. Tréfás lakodalmi szokás, amikor a széki legények „elkötik” a menyasszony útját, hogy csak az akadályok leküzdésével juthasson el a vőlegényéhez

5. Kutass a könyvtárban, mit jelent a nap, a hold, a csillag, a madár, illetve a hét bástya jele Erdély címerében!
6. Keresd meg a Kárpát-medence néprajzi térképén a Mezőséget és a Mezőföldet!
7. Írd le a képek alapján, mi jellemezte a széki asszonyok és férfiak ruházatát!

Erdély egyik központja a nagy történelmi múlttal rendelkező **Kolozsvár**. Mátyás király szülővárosa, az erdélyi színházi, tudományos és művészeti élet központja.

Kolozsvártól Vajdahunyadig a magyar történelem és népművészet számos emlékével találkozunk. **Torda** a Szent Lászlóhoz fűződő legendáról, nagy jelentőségű országgyűléséről és sóbányájáról nevezetes. **Torockó** bányászmultjáról, jellegzetes házairól és népviseletéről híres. **Gyulafehérvár** fejedelmi udvaráról, **Nagyenyed** híres iskolájáról, **Déva** balladában szereplő váráról, **Vajdahunyad** középkori váráról és a Hunyadi-családról ismert.

Torockói legény. Az aranyosszéki viselet számos más dolog arról tanúskodik, hogy az itteniek a székelyek egy nyugatra szakadt csoportját képviselik

Vajdahunyad vára a Hunyadiak ősi fészke volt Erdélyben

Mátyás szülőháza ma egy képzőművészeti intézménynek ad otthont

8. Kutass a könyvtárban vagy az interneten, milyen nevezetességei, történelmi emlékei vannak Kolozsvárnak az említetteken kívül!
9. Idézd fel a *Tordai szakadék* című Szent László-mondát!
10. Kutass a könyvtárban, hogy a Torockó fölötti Székelykő hegyénél hogyan kel föl kétszer is a Nap!
11. Hol építették föl a 19. század végén az erdélyi Vajdahunyad várának mását?
12. Melyik népballada fűződik Déva várához?
13. Készíts vázlatot Erdély eddig megismert tájegységeiről!

Székyelföld
A **székelyek** eredete máig vitatott. Annak ellenére, hogy hosszú évtizedek óta román fennhatóság alatt élnek, ők máig **megtartották magyarságukat**. Ezer éven át védték a kelet felől betörő népek ellen Magyarországot. Kemény, minden nehézséget elviselő, szorgalmas katonanéppé váltak. **Különleges nép a székely**. Amikor a nemesség egész Európában jobbágyorszába eröltette parasztságát, a székelyek meg tudták őrizni függetlenségüket, soha nem váltak jobbágyokká.

Háromszéket egymástól jól elkülöníthető három szék alkotja: **Kézdiszék**, **Sepsiszék** és **Orbaiszék**. A három szék közös „fővárosa” **Kézdivásárhely**, amely amellet, hogy híres vásározhely volt, az 1848–49-es szabadságharc idején az ágyúöntés központjaként is hírnévre tett szert.

Hargita szívében, a Tolvajostetőn áll
a mai székelyek egyik jelképe,
a három kereszt

A Székelyföld területi felosztása az évszázadok során változott, de a hét székely szék minden esetben megtartotta önállóságát

A negyedik szék, **Marosszék**, s egyben a Székelyföld „fővárosa” **Marosvásárhely**. A marosszéki viseletek, szokások nagyban megegyeznek a szomszédos Udvarhelyszék hagyományvilágával. A marosszékieket szoros kapcsolat fűzte az erdőhöz. A fa az építkezésektől kezdve a használati tárgyakig jelen van az itteni emberek életében.

Marosvásárhely jelképe a tornyos városháza, s mellette jobbra a Kultúrpalota. Tetőzetét és a torony sisakját népi motívumokkal díszített majolika-cserép fedi

14. Magyarázd meg, mire utalhat Marosvásárhely neve!
15. Mi volt korábban a marosszéki emberek leggyakoribb foglalkozása?
16. Indokold meg, miért lett Marosvásárhely a székelyek fővárosa!
17. Kutass a könyvtárban! A matematika mely területén jeleskedtek a Bolyaiak?
18. Gyűjts képeket, prospektusokat, fotókat, könyveket a Székelyföldről!

Az utolsóként említett **Gyergyóból**, **Alcsíkból** és **Kászonból** álló székely **Csíkszéknek** számos nevezetessége van. Gyergyószék központja **Gyergyószentmiklós**. A magyarok, szászok, örmények által lakott város jelentős kereskedelmi központ volt. A várostól néhány kilométerre van a **Gyilkos-tó** és a **Békás-szoros**, melyek mindegyike egy-egy természeti csoda.

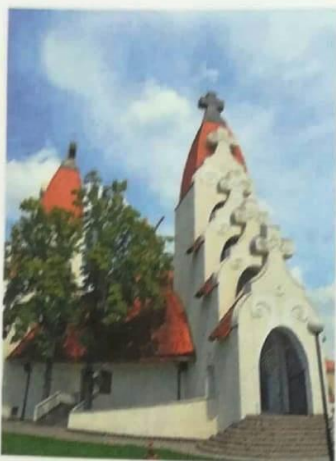
19. Válaszd ki azt az osztálytársadat, akivel szívesen elmennél kirándulni! Győzd meg arról, hogy a Gyilkos-tóhoz és a Békás-szoroshoz menjtek el! Érvelj azzal, hogy mit láthattok ott!

Tamási Áron síremléke Farkaslakán. A dombormű a nagy székely író regényalakjait – köztük Ábelt is – ábrázolja

A környékbeli székelyek 313 harangot hordtak össze, amelyekből Gábor Áron irányításával 68 ágyút öntöttek. Gábor Áron szobra Kézdivásárhely főterén áll

Csíkszereda legújabb építészeti jelképe, az Angyalos templom Makovecz Imre alkotása

Gyimesi csángó gyerekek

Moldvai csángó fiatalok

A csíki táj nagy szülöttje Márton Áron püspök, az erdélyi magyarság bátor szellemi vezére.

Felcsík és Alcsík határán fekszik Csíkszereda, a „csíki főváros”, amellyel Csíksomlyó, a neves búcsújáró hely már szinte egybeépült.

A csíksomlyói pünkösti búcsúra minden évben félmillió magyar látogat el

A Kárpátokon túlra, Moldvába szakadt magyarok a rendkívül mostoha körülmények között is megtartották magyarságukat, vallásukat. A moldvai csángók eredetéről három elmélet ismert. Az egyik szerint a csángók az etelközi magyarok leszármazottaként kerültek mai helyükre. A másik magyarázat szerint a 15. századi huszita

üldözések idején menekültek ki Magyarországról. A harmadik elmélet képviselői pedig úgy vélik, hogy a csángók Erdélyből, főleg a Székelyföld területéről szivárogtak el a mai Moldova területére. Tudni kell a moldvai csángókról, hogy ők az egyetlen olyan **magyar eredetű népcsoport**, amelyik **soha nem tartozott Magyarországhoz**.

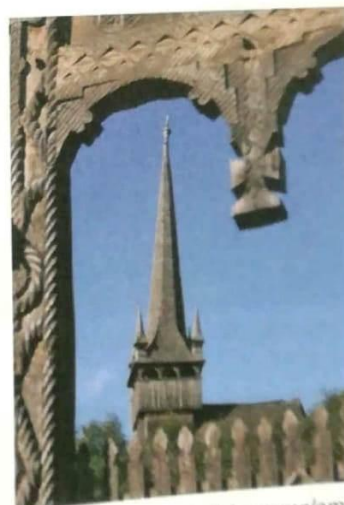
Nyisztor Ilona népdalénekes pusztinai háza előtt áll a falu gyermekeiből alakított hagyományőrző csoporttal

20. A Kárpát-medence magyar népcsoportjai közül a gyimesi csángók tartották meg leginkább hagyományait. Indokold meg, hogy mi lehet ennek az oka!
21. Kutass a könyvtárban vagy az interneten! Mit jelent, és mikor keletkezett a *csángó* kifejezés?
22. Magyarázd meg, minek köszönhető, hogy a moldvai magyarság a barátságtalan kulturális és vallási viszonyok ellenére is meg tudta tartani nyelvét és hitét!
23. Mondd el, milyennek képzeled a moldvai csángó magyarok életét! Indokold meg a válaszodat!

Festett székely kapu

Négy fiatornyos faszindelyes templom

Jegyezd meg!

Erdőelve, Részek, erődtemplom, Háromszék, székelykapu, székely hárisnya, gyimesi és moldvai csángók.

A **matyó** települések (Mezőkövesd, Szentistván, Tard) sovány földje nem biztosította az itt élő emberek megélhetését. Ezért a férfiak zöme az asszonyok egy része elszegődött az Alföldre idénymunkásnak. Ők voltak a **summások***. Csak így tudták eltartani a családjukat. Ráadásul a matyó viselet nagyon drága volt. A lányoknak és a legényeknek évekig kellett gyűjtögetniük a pénzt, hogy hozzájussanak ahhoz a ruhához, amiben megesküdhetnek. A szép ruháért még a koplalást, a korgó gyomrot is vállalták. Innen származik a mondás: „*Hadd korgjon, csak ragyogjon!*”

A matyók körében nagy tisztelet övezte **Mátyás király** mellett **Szent István** és **Szent László** királyunkat. Erre utal az egyik matyó település, Szentistván elnevezése is.

Matyó asszonyok ünnepi viseletben a mezőkövesdi Hadas* városrész egyik háza előtt

Mezőkövesdi matyó legény, fején Barczy-kalappal. A magasított kalap egy Barczy nevű matyó legényről kapta a nevét, aki nagyon alacsony termetű volt, ezért ilyen kalapot készíttetett magának, hogy magasabbnak látszódjék

2. Keresd meg a térképen, hol élnek palócok a Kárpát-medencében!
3. Kutass az interneten, melyik magyar falut nyilvánították a világörökség részévé!
4. Mit tudsz a palócok eredetéről? Kutass a könyvtárban vagy az interneten!
5. Keresd meg a térképen, hol élnek a matyók!
6. Miben tért el a matyó nők viselete minden más magyar női viselettől? Nézd meg alaposan a matyó és más tájegységek női viseleteinek képét!
7. Ki volt Kis Jankó Bori? Nézz utána a könyvtárban vagy az interneten!

A Matyó Múzeum előtt Kis Jankó Bori szobra áll

Utcarészlet Mezőkövesden

A Nagyalföld

Az Alföldön legalább három olyan **tájegység** van, melyeknek mindegyikéről sok érdekességet lehet tanulni. Ilyen a Hortobágy, a Hajdúság, a kunok és a jászok vidéke, Bugacpuszta és a többi tájegység.

Az Alföld térképe

Hortobágyi csikós főzés közben. Kék vászonruhát csak a hortobágyi csikósok hordtak

Hortobágy őshonos állata: a szürkemarkarha

A **Hortobágy** a világörökség része, Európa legnagyobb füves pusztája. Hazánk talán leghíresebb tájegysége. Ide a külföldiek is szívesen ellátogatnak, hogy megcsodálják a **magyar pusztai** csikósait, pásztorait, a méneseiket, a juhnyájukat, a szürkemarkarhagulyákat, az itt élő madárvilágot, a Kilenclyukú hídat, a Pásztor múzeumot.

8. Nézz utána a könyvtárban és az interneten, hogy Magyarország mely tájegységei szerepelnek még a Világörökség Listáján! Mutass be egyet közülük az osztályodnak!

11. Hazánk egyik legszínesebb néprajzi, történelmi, természeti tájegysége a **Hajdúság** híres gyógyvizeiről. Kőr-

pontja **Debrecen**, a **cívisváros**. (A *cívis* jelentése: 'polgár'.)
 A **hajdúk** azok a 16. században fontos szerepet betöltő
 marháhajcsárok voltak, akik jól bántak a fegyverrel is.
 A „hajtók”, a „hajdúk” egész csordákat tereltek ki a cseh-
 és németországi vásárookra. A 17. század elején **Bocskai**
István katonáiként győzelemre vitték a magyar szabad-
 ságharc ügyét. A fejedelemtől közel tízezren nemességet
 és letelepedési engedélyt kaptak. Így alakultak ki a szabad
hajdúvárosok.

9. Melyek a hajdúvárosok? Keresd meg őket a térképen!
10. Kutass a könyvtárban Bocskai István életútja után!
 Miért tisztelik Bocskait mindenkinél jobban ma is a
 hajdúvárosok lakosai?
11. Sorold fel, milyen nevezetességei vannak a Horto-
 bágnak! Melyik nevezetessége nincs ma már meg?
 (Olvasd el Petőfi *Az Alföld* című versét!)

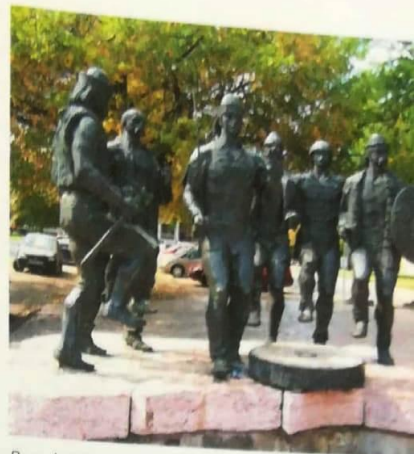
11. A „nyakas kunok” a történelem során kettéváltak. Akik
 a **Nagykunságban**, azaz eredeti helyükön maradtak,
 azok **hat mezővárosban** és a környező tanyavilágban
szóródtak szét. A nagykunsági díszítőművészet motívu-
 mai a használati tárgyakon és a ruhákön is megjelentek:
 hímzéseken, csipkéken, szűrökön, subákon és a fazeka-
 sok termékein.

11. A Duna–Tisza közén elterülő **Kiskunság**hoz nyolc me-
 zőváros tartozott. A török kiűzése után a lakatlanul ma-
 radt Duna–Tisza közére betelepülő kunok nyolc
 városban és a környező tanyavilágban szer-
 vezték meg önállóságukat. A kiskunok élén a
kunkapitányok álltak, akik feleltek a törvé-
 nyek betartatásáért és az igazságos bírasko-
 dásért.

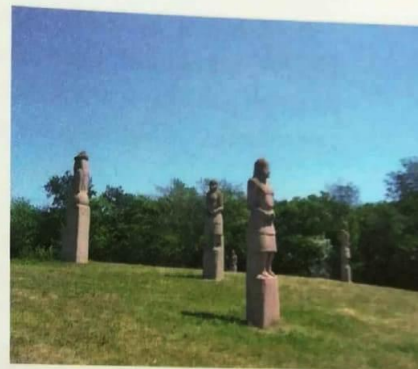

Nagykunsági női ruha

A Kiskunságban elterülő **Bugacpuszta**
 látványosságai, természeti adottságai, az itt
 élők szokásai és állatállománya vetekszik
 a Hortobágyéval. A **buckás homokhátak**
 és a gazdag növényvilág egyedülálló ter-
 mészeti jelenséggé teszik a Duna–Tisza
 közti területet. A tápanyagban rendkívül
 szegény talaj ellenére gazdag növényvilág
 várja az ide látogatókat.

Bocskai hajdúkatonáinak szobra
 Hajdúböszörmény központjában

Karcag határában áll az a kunha-
 lom, amelyen a nagykun városok
 (Karcag, Kunhegyes, Kunmadaras,
 Kisújszállás, Túrkeve és Kunszent-
 Márton) emlékműve áll

A Kiskunság jellemző épületei a szé-
 lmalomok

12. Keresd meg a térképen a Nagykunságot és a Kiskunságot!
13. Sorolj fel néhány olyan települést, ahol kunok élnek!
14. Nevezd meg olyan jellegzetes népművészeti tárgyakat, épületeket, amelyek elsősorban a kunokra jellemzők!
15. Ki az a gyerekek körében is népszerű író, aki Kiskunfélegyházán született? Nézz utána a könyvtárban!
16. Kutass a könyvtárban vagy az interneten, hogy miről nevezetes Bugacpuszta!

U • A **Jászok** a 13. században a kunokkal együtt érkeztek Magyarországra. A keleti nomád életmódot folytató nép a 19. század folyamán nagy népszaporulata révén jelentős területet foglalt el. A jászok több mint kétszáz évvel ezelőtt telepedtek le végleges helyükre, a mai **Jászság** területére. A Tiszától a Zagyva folyóig húzódó térség központi városai **Jászberény** és **Jászapáti**.

A jászok a kunokhoz hasonlóan **megtartották ősi függetlenségüket**. Őket sem tudták a középkor évszázadai alatt jobbagysorba kényszeríteni. Életüket az **állattenyésztés** és a **földművelés** töltötte ki.

Lehel kürtje, a jászok legbecsesebb történelmi emléke a magyar hadjáratok emlékét őrzi

17. Keresd meg a térképen a Jászságot, Jászberényt és Jászapáti!
18. Nézz utána a könyvtárban vagy az interneten, hogy honnan származnak a jászok!
19. Mondd el, mit tudsz a jászok önállóságáról, hagyományairól és vallásáról!

20. Nézz utána a könyvtárban, hogy melyik vallást követik a kunok, illetve a jászok! Indokold meg az okát!

21. Legyél idegenvezető! Készíts útitervet a Kiskunság és a Nagykunság nevezetességeinek felkeresésére!

A kiskunfélegyházi városháza a magyar díszítőművészet szép példája

Jegyezd meg!

Palóc, matyó, Felföld, Felvidék, etnikai csoport, kabar, polovec, főköttő, summás, hajdúváros, Hortobágy, puszták, hajdúk, cívis, kunok, kunkapitány, jászok.

25. A határokon túl élő magyarok

A **határon túli magyarok** kifejezést elsősorban az 1920-as trianoni békeszerződés után az országtól elcsatolt területeken, a mai **Ausztria, Horvátország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna területén élő magyar lakosságra** használjuk. A határon túli magyarok a legtöbb országban jelentős politikai szervezetekkel rendelkeznek. A **legtöbb magyar** az elcsatolt területek közül Romániában él (csaknem másfél millió fő), ezután Szlovákia (ötszázezer fő), Szerbia (háromszázezer fő), Ukrajna (százhetvenezer fő), Ausztria (hetvenezer fő), Horvátország (tizenhétezer fő), végül pedig Szlovénia (tízezer fő) következik.

A Felvidék

A **Felvidékről** és a **Felföldről** a matyók és palócok kapcsán már tanultunk. A Szent István által alapított vármegyék (például Nyitra, Turóc, Szepes, Trencsén, Gömör, Sáros, Abaúj) a magyar nép történetében mindig nagy szerepet játszottak. A Kárpátok gyönyörű hegyei gazdag állatvilágot s értékes ásványkincseket rejtene. A középkorban **Körmöcbányán** és környékén **bányászták Európa legjobb minőségű aranyát**.

Ezen a vidéken robbant ki a **Thököly-felkelés**, majd később a **Rákóczi-szabadságharc**. A Felvidékről származik **II. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos, Mikszáth Kálmán és Görgey Artúr**. Az ezer éven át Magyarországhoz tartozó Felvidéket egy vesztes háború után elcsatolták hazánktól. A 20. század zűrzavaros évtizedeiben gyakran változtak a **Felvidék** határai. 1993-tól a valaha Magyarországhoz tartozó terület az önálló **Szlovákia** lett.

Kassa dómjában nyugszik többek között II. Rákóczi Ferenc és édesanyja, Zrínyi Ilona

Körmöcbánya, a felvidéki bányavárosok egyike

Zoboralja falvaiban a magyarok néprajzi szigetet képeznek, hiszen Menyhe, Csitar, Gimes, Kolon, Béd, Barslédec **magyarlakta falvait szlovák népesség veszi körül**. A zoboraljai magyarok a **palócok** legnyugatibb szórványnépe. Zoboraljától délnyugatra fekszik Mátyusföld, amelynek falvaiban a magyar történelem és népi hagyományok szép példáival találkozhatunk. **Mátyusföld neve** a „történelmi tájegység” egykori kiskirályára, **Csák Mátéra utal**. A Vág folyó mentén húzódó falvak között fekszik **Galánta**.

Zoboraljai asszonyok magyar viseletben

Itt töltötte gyermekkorát **Kodály Zoltán**. Édesapja Galánta állomásfőnöke volt. A *Galántai táncok* című zenekari műben Kodály az itteni verbunkos zenét dolgozta fel.

1. Kutass a könyvtárban, hogy a mai szlovák főváros – Pozsony – milyen szerepet játszott a magyar történelemben!
2. Nézz utána, honnan kapta a nevét Mátyusföld és Csalólóköz!
3. Keresd meg a térképen Zoboralját, Mátyusföldet, továbbá a Vág és a Garam folyót!
4. Gyűjts olyan Kodály-műveket, amelyek a Felföldhöz kapcsolódnak! Kérd énektanárod segítségét!
5. Nézz utána, hogy a népszerű Ghymes együttes milyen kapcsolatban van a Felvidékkel!

Kárpátalja

A verecke emlékmű

A honfoglaló magyarok főerege a Keleti-Kárpátok egyik átjáróján, a **Verecke-hágón**, a mai Kárpátalja területén keresztül érkezett a Kárpát-medencébe. Őseink elsőként ezt a térséget foglalták el, majd ez a vidék lett a később kialakuló Magyarország keleti őrbástyája. A térség két nagyobb városa **Ungvár** és **Munkács** szerves részét alkotta a magyar történelemnek, akárcsak **Huszt** és **Beregszász**. Kárpátalja gazdag ásványtartalμού forrásokban, gyógyvizekben, de jelentős mennyiségű só, barnaszén és egyéb ásvány is található ezen a tájon.

Kárpátalja térképe

6. Melyik országhoz tartozik most Kárpátalja?

A 13–14. században a hegyek túlsó oldaláról betelepülő **ruszinok*** a magyarokat támogatták. A barátság legszebb példáját a Rákóczi-szabadságharc idején nyújtották, amikor a nemzetiségek közül egyedülként a magyarok ügye mellé álltak.

Kárpátalja népművészetének sokszínűsége az itt élő nemzetiségek sokféleségét tükrözi. Élnek itt a magyarok mellett **ruszinok** (ruténok), **szlovákok**, **huculok***, **zsidók**, **románok**, **németek**, **cigányok**.

Az erdőkben gazdag Kárpátalján a házak zöme fából épült. A magyarok, szlovákok, ruszinok falvait és házait meg lehetett különböztetni egymástól. A magyarok **együtt** elrendezésű falvakban éltek. A ruszinok házaikat **szétszórtan**, egymástól távol építették fel. A szlovákok **kékre festették házaikat**, arról lehetett felismerni az utcájukat.

7. Keresd meg a térképen Ungvárt, Munkácsot, Husztot és Beregszászt!
8. Hol van a Vereckei-hágó? Keresd meg a térképen! Milyen nevezetes esemény kapcsolódik a hágóhoz?
9. Olvasd el Kölcsey Ferenc *Huszt* című versét! Hallgasd meg a verset Kodály Zoltán megzenésítésében!

A magyarok körében a **szövés** és a **fazekasság** terjedt el. A beregi iskolákban, míg azok Magyarországhoz tartoztak, a szövés kötelező tantárgy volt. A ruszinok a **kosárfonás**, **hímzés**, **fazekasság** kiemelkedő mesterei voltak. Kiválóan értettek a házépítéshez, továbbá a ruhák és a konyhai eszközök készítéséhez.

A Délvidék

Bácska a történelmi Magyarország déli részén terül el. A trianoni békediktátum 1920-ban kettévágta Európát egyik legjobb búzatermő vidékét. A Szent István által alapított **Bács** és **Bodrog** megye terült el a mai Bácska helyén. Bodrog vára **Botond** vezér szálláshelye volt. A tatárjárás után IV. Béla újból benépesítette a déli országrészt, várak, templomok és kolostorok épültek.

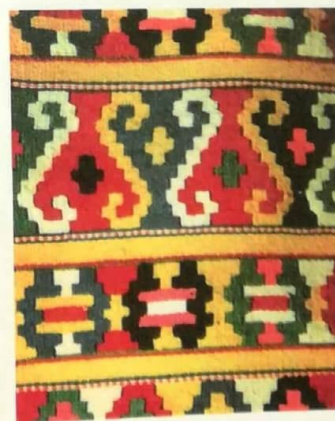
A mohácsi csata után Bácska virágzó földjét a **törökök pusztasággá tették**. Ekkor telepítették be a törökök a **szerbeket** (rácokat) a lakatlan területekre. A Duna–Tisza közé telepített szerbeket a bécsi udvar évszázadokon

Munkács vára, amelyet Zrínyi Ilona védett éveken át a Habsburgok ellen

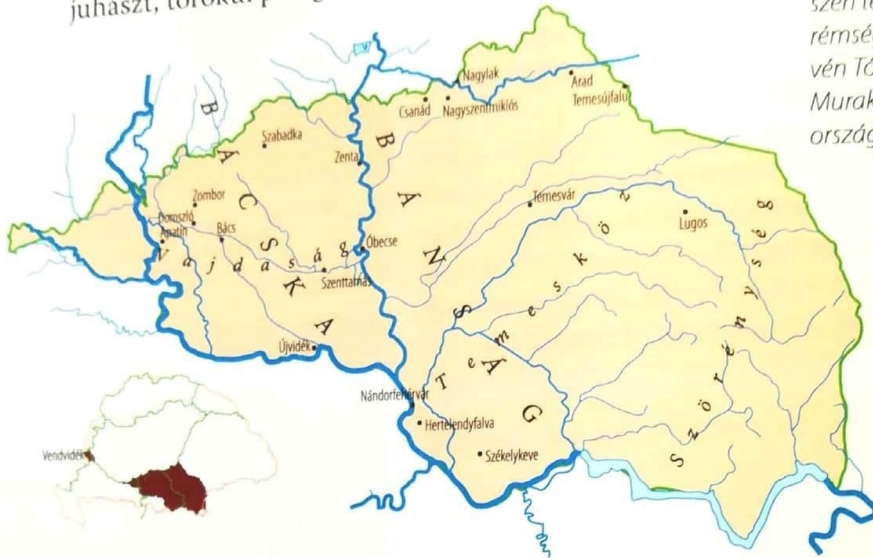
Ház az ungvári skanzenben

Bácskai (sokác) szövés, amely régen minden háznál megtalálható volt

át a magyarok ellen használta fel. Így történt ez a Rákóczi-szabadságharc, majd a Kossuth Lajos vezette 1848–49-es szabadságharc idején is. A szerbek önállósági törekvése oda vezetett, hogy 1920-ban a Délvidék is elszakadt Magyarországtól. Ma is látható **Bács vára** a térségnek a 11. század óta nevet adó ősi településén. A *bács* szó eredetileg juhászt, törökül pedig egy méltóság nevét jelentette.

A történelmi Magyarország déli részén terül el a Bánság, Bácska, Szerémség, Szlavónia (régi magyar néven Tótország), a Drávaszög és a Muraköz, s részben a mai Magyarországon a Vendvidék

Bács vára az Árpád-kor óta hirdeti a magyarok jelenlétét ezen a vidéken

A bánsági német falvakat széles utcák, díszes homlokzatú házak jellemzik

A **Bánság**, más néven a **Bánát** legnagyobb városa **Temesvár**, melynek egy-egy nevezetességével a Partium tárgyalásakor ismerkedünk meg. A honfoglalást követően a Maros vidék ura, Ajtony szembekerült István királlyal. Ajtonyt a tőle Istvánhoz pártolt **Csanád** vezér győzte le. **Szent István** itt **alapította meg a csanádi püspökséget**, melynek első főpapja **Gellért püspök** lett. A Bánságot az ide települt **németek nevezték el Bánátnak**. A már korábban itt élő románok, szerbek, szlovákok, németek mellé olasz, francia, spanyol telepesek is érkeztek. A Csanádhoz közeli **Nagyszentmiklóson találták meg a 23 darabból álló világhírű aranyedényeket**. Nagyszentmiklós hírnevét tovább öregbíti, hogy **itt született 1881-ben a 20. század egyik legjelentősebb zeneszerzője, Bartók Béla**. A nagy művész családi háza ma már nem áll, helyét csupán tábla jelöli.

10. Magyarázd meg, miért lett a Bánságból Bánát elnevezés!
11. Sorold fel a Bánság vidékének történelmi nevezetességeit!
12. Ki a Bánság világhírű szülötte? Számolj be az életéről és munkásságáról előzetes felkészülés alapján!